Η γλώσσα ML σε βάθος

Joan Miró, *El Carnaval del Arlequín*, 1925

Κωστής Σαγώνας <kostis@cs.ntua.gr>
Ζωή Παρασκευοπούλου <zoepar@softlab.ntua.gr>

Περισσότερη ML

- Περισσότεροι τύποι
  - Επισημειώσεις τύπων
  - Μετατροπές τύπων
  - Συμπερασμός τύπων
- Συναρτήσεις υψηλής τάξης
- Ορισμός σύνθετων τύπων δεδομένων
- Case analysis

Τι σημαίνουν οι τύποι συναρτήσεων στην ML

- $f : A \rightarrow B$ σημαίνει:
  - Για κάθε $x \in A$,

$$f(x) = \begin{cases} \text{για κάποιο στοιχείο } y = f(x) \in B \\ \text{ατέρμονη εκτέλεση} \\ \text{η εκτέλεση τερματίζει εγείροντας κάποια εξαίρεση} \end{cases}$$

- Με λόγια:

  "εάν η αποτίμηση f(x) τερματίσει κανονικά, τότε $f(x) \in B$"

- Δηλαδή, η πρόσθεση δε θα εκτελεστεί σε μια έκφραση της μορφής `f(x)+3` εάν η `f(x)` εγείρει κάποια εξαίρεση

Επισημειώσεις τύπων (type annotations)

```
- fun prod (a,b) = a*b;
val prod = fn : int * int -> int
```

- Γιατί **int** και όχι **real**;
- Διότι ο προεπιλεγμένος τύπος (default type) του αριθμητικού τελεστή ***** (όπως και των **+**, **–**) είναι

  int * int -> int

- Αν θέλουμε να χρησιμοποιήσουμε τη συνάρτηση με ορίσματα τύπου **real** μπορούμε να βάλουμε μια υποσημείωση τύπου στα συγκεκριμένα ορίσματα

Παράδειγμα επισημειώσεων τύπων στην ML

```
- fun prod (a:real,b:real):real = a*b;
val prod = fn : real * real -> real
```

- Οι επισημειώσεις τύπων αποτελούνται από μια άνω κάτω τελεία και έναν τύπο και μπορούν να μπουν παντού
- Όλοι τα παρακάτω ορισμοί είναι ισοδύναμοι:

```
fun prod (a,b):real = a * b;
fun prod (a:real,b) = a * b;
fun prod (a,b:real) = a * b;
fun prod (a,b) = (a:real) * b;
fun prod (a,b) = a * b:real;
fun prod (a,b) = (a*b):real;
fun prod ((a,b):real * real) = a*b;
```

Συναρτήσεις μετατροπής τύπων

```
- real 123;     (* real here is a function *)
val it = 123.0 : real
- floor 3.6;
val it = 3 : int
- str #"a";
val it = "a" : string
```

Ενσωματωμένες συναρτήσεις μετατροπής τύπων:

- **real** : **int** → **real**
- **floor** : **real** → **int**, **ceil** : **real** → **int**,
- **round** : **real** → **int**, **trunc** : **real** → **int**,
- **ord** : **har** → **int**,
- **chr** : **int** → **char**,
- **str** : **char** → **string**

Αποτίμηση "βραχυκύκλωσης" στην ML

```
- true orelse 1 div 0 = 0;
val it = true : bool
```

- Οι τελεστές **`andalso`** και **`orelse`** "βραχυκυκλώνουν" (short-circuit) στην ML:
  - Εάν η έκφραση του πρώτου ορίσματος του **`orelse`** αποτιμάται ως αληθής (**`true`**), η έκφραση του δεύτερου δεν αποτιμάται
  - Παρόμοια, εάν το πρώτο όρισμα του **`andalso`** είναι ψευδές
- Με βάση το "γράμμα" της θεωρίας, δεν είναι πραγματικοί τελεστές αλλά λέξεις κλειδιά (keywords) της γλώσσας
- Αυτό διότι, σε μια πρόθυμη (eager) γλώσσα σαν την ML, όλοι οι τελεστές αποτιμούν πλήρως τα ορίσματά τους

Πολυμορφικές συναρτήσεις για λίστες

- Αναδρομική συνάρτηση που υπολογίζει το μήκος μιας λίστας (οποιουδήποτε τύπου)

```
- fun length x =
=    if null x then 0
=    else 1 + length (tl x);
val length = fn : 'a list -> int
- length [true,false,true];
val it = 3 : int
- length [4.0,3.0,2.0,1.0];
val it = 4 : int
```

Σημείωση: η συνάρτηση **`length`** είναι μέρος της ML, οπότε ο παραπάνω ορισμός είναι περιττός

Πολυμορφισμός για τύπους ισότητας

```
- fun length_eq x =
=   if x = [] then 0
=   else 1 + length_eq (tl x);
val length_eq = fn : ''a list -> int
- length_eq [true,false,true];
val it = 3 : int
- length_eq [4.0,3.0,2.0,1.0];
Error: operator and operand don't agree
  [equality type required]
```

- Μεταβλητές τύπων που αρχίζουν με δύο αποστρόφους, όπως ο **''a**, περιορίζονται σε τύπους ισότητας
- Η ML συμπεραίνει αυτόν τον περιορισμό διότι συγκρίναμε τη μεταβλητή **x** για ισότητα με την κενή λίστα. Αυτό δε θα συνέβαινε εάν είχαμε χρησιμοποιήσει τη συνθήκη **null x** αντί για την **x=[]**.

Πολυμορφισμός για τύπους ισότητας

```
- fun count_eq ([], x) = 0
=   | count_eq (y::ys, x) =
=     (if x = y then 1 else 0) + count_eq (ys, x);
val count_eq = fn : ''a list * ''a -> int

- count_eq ([true,false,true],true);
val it = 2 : int
- count_eq ([4.0,3.0,2.0,1.0], 1.0);
Error: operator and operand don't agree
  [equality type required]
```

Αποδοτικές συναρτήσεις για λίστες

- Αναστροφή μιας λίστας

```
fun reverse nil = nil
  | reverse (x::xs) = (reverse xs) @ [x]
```

- Ερωτήσεις:
  - Είναι σωστή η παραπάνω υλοποίηση της συνάρτησης **`reverse`**;
  - Πόσο αποδοτική είναι;
  - Μπορούμε να αναστρέψουμε μια λίστα με ένα μόνο πέρασμα;

Πιο αποδοτική συνάρτηση `reverse`

```
fun reverse xs =
  let
    fun rev (nil, acc) = acc
      | rev (y::ys, acc) = rev (ys, y::acc)
  in
    rev (xs, nil)
  end
```

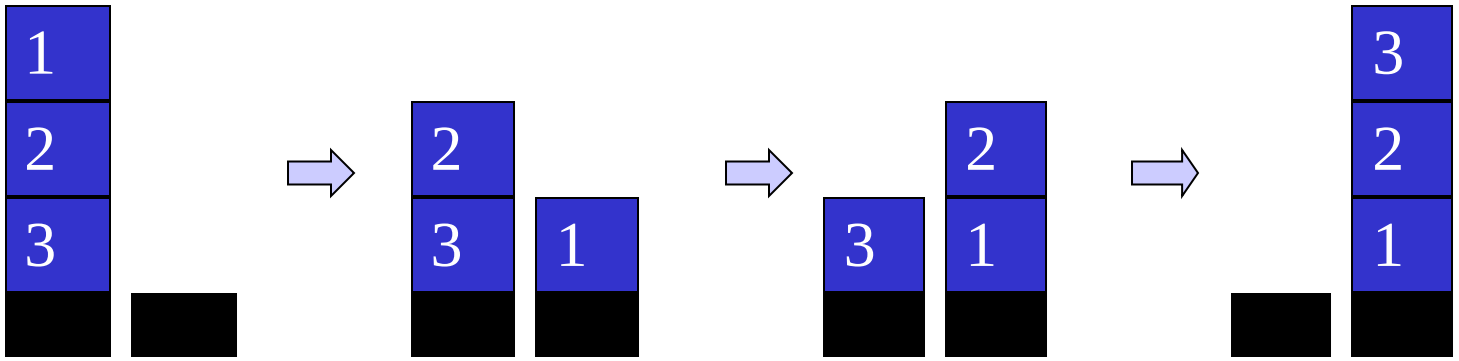

Συναρτήσεις Υψηλής Τάξης

Συναρτήσεις υψηλής τάξης

- Κάθε συνάρτηση έχει μία **τάξη** (order):
  - Μια συνάρτηση που δεν παίρνει άλλες συναρτήσεις ως παραμέτρους και δεν επιστρέφει ως αποτέλεσμα μια άλλη συνάρτηση έχει τάξη 1
  - Μια συνάρτηση που παίρνει άλλες συναρτήσεις ως παραμέτρους ή επιστρέφει ως αποτέλεσμα μια άλλη συνάρτηση έχει τάξη n+1, όπου n είναι η μέγιστη τάξη των παραμέτρων της και του αποτελέσματός της
- Η συνάρτηση **`map`** που είδαμε στο προηγούμενο μάθημα είναι δεύτερης τάξης

```
- map;
val it = fn : ('a -> 'b) -> 'a list -> 'b list
```

Πρακτική εξάσκηση

- Τι τάξεως είναι οι συναρτήσεις της ML με τους παρακάτω τύπους;

```
int * int -> bool
int list * (int * int -> bool) -> int list
int -> int -> int
(int -> int) * (int -> int) -> (int -> int)
int -> bool -> real -> string
```

- Τι μπορούμε να πούμε για την τάξη της συνάρτησης με τον παρακάτω τύπο;

```
('a -> 'b) * ('c -> 'a) -> 'c -> 'b
```

Η λέξη κλειδί op

```
- op *;
val it = fn : int * int -> int
```

- Οι ένθετοι τελεστές (infix operators) είναι ειδικές συναρτήσεις
- Όμως μερικές φορές θέλουμε να τους χρησιμοποιήσουμε ως κοινές συναρτήσεις: για παράδειγμα, να περάσουμε τον τελεστή **<** σαν όρισμα τύπου **`int * int -> bool`**
- Η λέξη κλειδί **op** πριν από κάποιον τελεστή επιστρέφει την αντίστοιχη συνάρτηση.

```
- quicksort
val it = fn : int list -> (int * int -> int) -> int
- quicksort [1,4,3,2,5] (op <);
val it = [1,2,3,4,5] : int list
```

Προκαθορισμένες συναρτήσεις υψηλής τάξης

- Τρεις σημαντικές προκαθορισμένες συναρτήσεις υψηλής τάξης:
  1. **`map`**
  2. **`foldr`**
  3. **`foldl`**
- Η **`foldr`** και η **`foldl`** είναι παρόμοιες

Η συνάρτηση map

- Εφαρμόζει μια συνάρτηση σε κάθε στοιχείο μιας λίστας και επιστρέφει τα αποτελέσματα της εφαρμογής σε μια νέα λίστα

```
- map ~ [1,2,3,4];
val it = [~1,~2,~3,~4] : int list
- map (fn x => x+1) [1,2,3,4];
val it = [2,3,4,5] : int list
- map (fn x => x mod 2 = 0) [1,2,3,4];
val it = [false,true,false,true] : bool list
- map (op +) [(1,2),(3,4),(5,6)];
val it = [3,7,11] : int list
- val f = map (op +);
val f = fn : (int * int) list -> int list
- f [(1,2),(3,4)];
val it = [3,7] : int list
```

Η συνάρτηση `foldr`

- Συνδυάζει, μέσω μιας συνάρτησης, όλα τα στοιχεία μιας λίστας
- Παίρνει ως ορίσματα μια συνάρτηση f, μια αρχική τιμή c, και μια λίστα $x = [x_1, \ldots, x_n]$ και υπολογίζει την τιμή:

$$f\,(x_1, f\,(x_2, \ldots f\,(x_{n-1}, f\,(x_n, c))\ldots))$$

- Για παράδειγμα η κλήση:

```
foldr (op +) 0 [1,2,3,4]
```

αποτιμάται σε `1+(2+(3+(4+0)))=10`

Η συνάρτηση `foldr`

```
- fun foldr f x0 [] = x0
=   | foldr f x0 (x::xs) = f(x,foldr f x0 xs);
val foldr = fn : ('a * 'b -> 'b) -> 'b -> 'a list -> 'b
```

Παραδείγματα χρήσης foldr

```
- foldr (op +) 0 [1,2,3,4];
val it = 10 : int
- foldr (op * ) 1 [1,2,3,4];
val it = 24 : int
- foldr (op ^) "" ["abc","def","ghi"];
val it = "abcdefghi" : string
- foldr (op ::) [5] [1,2,3,4];
val it = [1,2,3,4,5] : int list
- foldr;
val it = fn : ('a * 'b -> 'b) -> 'b -> 'a list -> 'b
- foldr (op +);
val it = fn : int -> int list -> int
- foldr (op +) 0;
val it = fn : int list -> int
- val addup = foldr (op +) 0;
val addup = fn : int list -> int
- addup [1,2,3,4,5];
val it = 15 : int
```

Η συνάρτηση `foldl`

- Συνδυάζει, μέσω μιας συνάρτησης, όλα τα στοιχεία μιας λίστας (όπως η **`foldr`**)
- Παίρνει ως ορίσματα μια συνάρτηση f, μια αρχική τιμή c, και μια λίστα $x = [x_1, \ldots, x_n]$ και υπολογίζει την τιμή:

$$f\,(x_n, f\,(x_{n-1}, \ldots f\,(x_2, f\,(x_1, c))\ldots))$$

- Για παράδειγμα η κλήση:

```
foldl (op +) 0 [1,2,3,4]
```

αποτιμάται σε **`4+(3+(2+(1+0)))=10`**

Σημείωση: Η **`foldr`** αποτιμήθηκε ως **`1+(2+(3+(4+0)))=10`**

Η συνάρτηση `foldl`

```
- fun foldl f acc [] = x0
=   | foldl f acc (x::xs) = foldl f f(x,acc) xs;
val foldl = fn : ('a * 'b -> 'b) -> 'b -> 'a list -> 'b
```

Παραδείγματα χρήσης `foldl`

- Η **`foldl`** αρχίζει από αριστερά, η **`foldr`** από τα δεξιά
- Φυσικά, δεν υπάρχει κάποια διαφορά όταν η συνάρτηση είναι αντιμεταθετική και προσεταιριστική, όπως οι **+** και *****
- Για άλλες συναρτήσεις όμως υπάρχει διαφορά

```
- foldr (op ^) "" ["abc","def","ghi"];
val it = "abcdefghi" : string
- foldl (op ^) "" ["abc","def","ghi"];
val it = "ghidefabc" : string
- foldr (op -) 0 [1,2,3,4];
val it = ~2 : int
- foldl (op -) 0 [1,2,3,4];
val it = 2 : int
```

Δηλώσεις Τύπων Δεδομένων

Ορισμοί τύπων δεδομένων

- Στην ML μπορούμε να ορίσουμε τους δικούς μας τύπους δεδομένων.
- Π.χ. μπορούμε να ορίσουμε απλά enumeraton types

```
datatype colour = Red | Green | Blue
```

- Μια τιμή τύπου **`colour`** είναι μία από τις τιμές **`Red`**, **`Green`**, **`Blue`** (κατασκευαστές δεδομένων του τύπου)

```
- - val x = Red;
val x = Red : colour
```

- Οι κατασκευαστές μπορούν να έχουν **παραμέτρους**
- Οι τύποι μπορεί να είναι **αναδρομικοί**

Ορισμοί τύπων δεδομένων

Παραδείγματα από την standard library της ML:

```
datatype bool = true | false
```

- Παραμετρικός κατασκευαστής τύπου (parametric type constructor) για λίστες:

```
datatype 'e list = nil
                 | :: of 'e * 'e list
```

- Αυτοί οι τύποι είναι προκαθορισμένοι, αλλά όχι πρωτόγονοι.

Ορισμοί τύπων δεδομένων

- Έχουν τη γενική μορφή

datatype <*name*> **=** <*clause*> **|** ... **|** <*clause*>
<*clause*> **::=** <*constructor*> **|** <*constructor*> **of** <*type*>

- Παραδείγματα:
  - **datatype color = Red | Yellow | Green**
    - στοιχεία : **Red**, **Yellow**, και **Green**
  - **datatype atom = Atm of string | Nmbr of int**
    - στοιχεία : **Atm("a")**, **Atm("b")**, …, **Nmbr(0)**, **Nmbr(1)**, …
  - **datatype list = Nil | Cons of atom * list**
    - στοιχεία : **Nil**, **Cons (Atm "a", Nil)**, …
      Cons (Nmbr 2, Cons (Atm "ugh",Nil)), …

Ορισμοί αναδρομικών τύπων δεδομένων

```
datatype 'a tree = Leaf of 'a
                 | Node of 'a * 'a tree * 'a tree
```

- Παράδειγμα στιγμιότυπου δένδρου

```
Node(4,Node(3,Leaf(1),Leaf(2)),
       Node(5,Leaf(6),Leaf(7)))
```

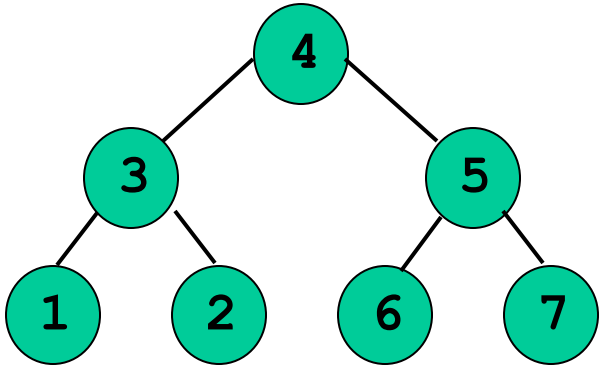

- Αναδρομική συνάρτηση χρήσης του τύπου δεδομένων

```
fun sum (Leaf n) = n
  | sum (Node (n,t1,t2)) = n + sum(t1) + sum(t2)
```

Αυστηρό σύστημα τύπων

```
- datatype flip = Heads | Tails;
datatype flip = Heads | Tails
- fun isHeads x = (x = Heads);
val isHeads = fn : flip -> bool
- isHeads Tails;
val it = false : bool
- isHeads Mon;
Error: operator and operand don't agree [tycon mismatch]
  operator domain: flip
  operand:         day
```

- Η ML είναι αυστηρή σε σχέση με τους νέους τύπους, ακριβώς όπως θα περιμέναμε
- Σε αντίθεση π.χ. με τις **`enum`** δηλώσεις της C, οι λεπτομέρειες της υλοποίησης δεν είναι εμφανείς στον προγραμματιστή

Κατασκευαστές έναντι συναρτήσεων

```
- datatype exint = Value of int | PlusInf | MinusInf;
datatype exint = MinusInf | PlusInf | Value of int
- PlusInf;
val it = PlusInf : exint
- MinusInf;
val it = MinusInf : exint
- Value;
val it = fn : int -> exint
- Value 42;
val it = Value 42 : exint
```

- Ο **`Value`** είναι ένας κατασκευαστής δεδομένων με μία παράμετρο: την τιμή του ακεραίου **`int`** που αποθηκεύει
- Δείχνει σα συνάρτηση που παίρνει έναν ακέραιο (**`int`**) και επιστρέφει έναν **`exint`** που περιέχει τον ακέραιο

Όμως ένας `Value` δεν είναι `int`

```
- val x = Value 42;
val x = Value 42 : exint
- x + x;
Error: overloaded variable not defined at type symbol: +
  type: exint
```

- Ένας **`Value 42`** είναι ένας **`exint`**, όχι ένας ακέραιος (**`int`**), παρότι εμπεριέχει έναν
- Μπορούμε να ανακτήσουμε τις παραμέτρους ενός κατασκευαστή χρησιμοποιώντας ταίριασμα προτύπων
- Κατά συνέπεια, ο κατασκευαστής **`Value`** δεν είναι συνάρτηση: οι κανονικές συναρτήσεις δε μπορούν να χρησιμοποιηθούν με αυτόν τον τρόπο ως πρότυπα

Κατασκευαστές και ταίριασμα προτύπων

```
- fun square PlusInf = PlusInf
=   | square MinusInf = PlusInf
=   | square (Value x) = Value (x*x);
val square = fn : exint -> exint
- square MinusInf;
val it = PlusInf : exint
- square (Value 3);
val it = Value 9 : exint
```

- Μπορούμε να αποδημήσουμε τιμές των νέων τύπων με ταίριασμα προτύπων
- Επειδή ένας **`exint`** είναι είτε **`PlusInf`**, ή **`MinusInf`**, ή **`Value`**, η παραπάνω συνάρτηση είναι εξαντλητική ως προς το ταίριασμα προτύπων

Χειρισμός εξαιρέσεων στην ML

- Μέσω ταιριάσματος προτύπων μπορούμε επίσης να χειριστούμε εξαιρέσεις

```
- fun square PlusInf = PlusInf
=   | square MinusInf = PlusInf
=   | square (Value x) = Value (x*x)
=       handle Overflow => PlusInf;
val square = fn : exint -> exint
- square (Value 10000);
val it = Value 100000000 : exint
- square (Value 100000);
val it = PlusInf : exint
```

- Θα δούμε περισσότερα για τις εξαιρέσεις στη Java

Ένα ακόμα παράδειγμα: `option`

```
datatype 'x option =
   NONE
 | SOME 'x
```

- Ένα `'x option` είναι είτε ένα πράγμα τύπου `'x`, είτε τίποτα
- Ορισμένο στο standard library
- Χρήσιμο για ορισμό *μερικών συναρτήσεων* που δεν ορίζονται σε όλο input space

```
- SOME 1.0;
val it = SOME1.0 : real option
- SOME [true,false];
val it = Group [true,false] : bool bunch
```

Ένα ακόμα παράδειγμα: `option`

- Η συνάρτηση hd δεν ορίζεται όταν το input είναι η κενή λίστα, αλλά σηκώνει μια εξαίρεση.
- Εναλλακτικά μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ένα option type
- Παρατηρήστε τον τύπο που εξάγεται

```
- fun safe_hd [] = NONE
= | safe_hd (x::_) = SOME x;
val safe_hd = fn : 'a list -> 'a option
```

Εκφράσεις case

```
- val x = Green;
- val x = Green : color
- case color of
=     Red => ”red"
=   | Green => "green"
=   | Blue => "blue";
val it = ”green" : string
```

- Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε εκφράσεις case για να αναλύσουμε δεδομένα ενός σύνθετου τύπο ή να συγκρίνουμε με σταθερές.
- Μοιάζει με το ταίριασμα προτύπων στις παραμέτρους μιας συνάρτησης, αλλά είναι έκφραση της γλώσσας.

Σύνταξη ταιριάσματος

- Μια έκφραση case έχει την παρακάτω σύνταξη στην ML:

<*case-expr*> **::=** **case** <*expression*> **of** <*match*>

- Ένα **ταίριασμα** αποτελείται από έναν ή περισσότερους κανόνες που διαχωρίζονται μεταξύ τους από '|' :

<*match*> **::=** <*rule*> | <*rule*> **'|'** <*match*>

- Ένας **κανόνας** έχει την παρακάτω σύνταξη στην ML:

<*rule*> **::=** <*pattern*> **=>** <*expression*>

- Σε ένα ταίριασμα κάθε κανόνας πρέπει να έχει τον ίδιο τύπο με την έκφραση (*expression*) στο δεξί μέρος του κανόνα

Παράδειγμα χρήσης `case`

```
case list of
    _::_::c::_ => c
  | _::b::_ => b
  | a::_ => a
  | nil => 0
```

- Η τιμή αυτής της έκφρασης είναι:
  - το τρίτο στοιχείο της λίστας **`list`**, αν η λίστα έχει τουλάχιστον τρία στοιχεία, ή
  - το δεύτερο στοιχείο της λίστας αν η λίστα έχει μόνο δύο στοιχεία
  - το πρώτο στοιχείο της λίστας **`list`** αν έχει μόνο ένα, ή
  - ο ακέραιος **`0`** αν η λίστα **`list`** είναι κενή
- Λόγω του τελευταίου κανόνα, η λίστα πρέπει να είναι μια λίστα ακεραίων

Η έκφραση `case` είναι μια γενίκευση της `if`

if exp_1 **then** exp_2 **else** exp_3

case exp_1 **of**
    true => exp_2
  | **false =>** exp_3

Οι δύο παραπάνω εκφράσεις είναι ισοδύναμες

Με άλλα λόγια, η έκφραση **`if-then-else`** είναι ειδική περίπτωση μιας έκφρασης **`case`**

Αυτή ήταν η ML

- … ή τουλάχιστον, όλη η ML που θα δούμε στις διαλέξεις
- Φυσικά, υπάρχουν κάποια μέρη ακόμα:
  - Εγγραφές (records) που είναι σαν τις πλειάδες αλλά έχουν πεδία με ονόματα
    - π.χ. `{name="Arnold", age=42} : {name : string, age : int}`
  - Πίνακες (arrays) με στοιχεία που μπορούν να τροποποιηθούν
  - Αναφορές (references) για τιμές που μπορούν να τροποποιηθούν
  - Χειρισμός εξαιρέσεων (exception handling)
  - Υποστήριξη encapsulation και απόκρυψης δεδομένων:
    - structures: συλλογές από τύπους δεδομένων + συναρτήσεων
    - signatures: διαπροσωπίες (interfaces) για τα structures
    - functors: κάτι σα συναρτήσεις για structures, που όμως επιτρέπουν μεταβλητές τύπων και την ανάθεση τιμών (instantiation) στις παραμέτρους των structures

Κάποια άλλα μέρη της ML

- API: the standard basis
  - Προκαθορισμένες συναρτήσεις, τύποι, κ.λπ.
  - Κάποιες από αυτές είναι σε structures: **`Int.maxInt`**, **`Real.Math.sqrt`**, **`List.nth`**, κ.λπ.
- eXene: μια βιβλιοθήκη της ML για εφαρμογές σε γραφικό περιβάλλον X windows
- O Compilation Manager για διαχείριση μεγαλύτερων projects

- Άλλες διάλεκτοι της ML
  - Objective Caml (OCaml)
  - Η επέκταση της ML για ταυτοχρονισμό (Concurrent ML - CML)

Συμπερασματικά για τις συναρτησιακές γλώσσες

- Η ML είναι η μόνη γλώσσα που θα εξετάσουμε από τις συναρτησιακές γλώσσες προγραμματισμού
- Σε αυτό το είδος προγραμματισμού, η εκτέλεση γίνεται μέσω αποτίμησης εκφράσεων και ταιριάσματος προτύπων
- Εάν σας αρέσει αυτό το στυλ προγραμματισμού, υπάρχουν και άλλες συναρτησιακές γλώσσες για εξερεύνηση, όπως η Ocaml, η Haskell, η Scala, η Lisp, η Scheme/Racket, η Clean και η Erlang
- Πολλές μοντέρνες γλώσσες υιοθετούν στοιχεία συναρτησιακού προγραμματισμού (Python, JavaScript, Rust, …)